

«Նոր ժամանակի Կրթութիւն» ՀԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ
ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հետազոտության թեման՝ «Նորագույն տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ազդեցությունը և դերը սովորողի հոգեբանական զարգացման գործում»

Առարկա՝ դասվար

Հետազոտող ուսուցիչ՝ Նելլի Թելմանի Գաբրիելյան

Ուսումնական հաստատություն՝ Արարատի մարզ, քաղաք
Մասիս, N3 հիմնական դպրոց

Երևան 2022

Բովանդակություն

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ -----	2
ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ -----	3
ԳԼՈՒԽ 1-----	4
1.1 ՀԵՌՈՒՍՏԱՑՈՒՅՑԻ ԴԵՐԸ ԵՐԵԽԱՅԻ ԿՅԱՆՔՈՒՄ -----	4
1.2 ՀԵՌՈՒՍՏԱՑՈՒՅՑԻ ԱԶԴԵՑՈՒՐՅՈՒՆԸ ԿԵՆՏՐՈՆԱՆԱԼՈՒԻ, ՇՓՄԱՆ, ՈՒՍՄԱՆ ՄԵԶ -----	6
1.3 ՄՈՒԼՏՖԻԼՄԵՐԸ ԵՎ ՆՐԱՆՑ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ-----	8
ԳԼՈՒԽ 2 -----	10
2.1 ՀԱՄԱԿԱՐԳԻՉԸ, ՀԱՄԱՑԱՆՑԸ-----	10
2.2 ՀԱՄԱԿԱՐԳՉԻ ԲԱՑԱՍԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ-----	13
ԳԼՈՒԽ 3 -----	16
3.1 ՀԵՌԱԽՈՍԸ ԵՎ ԵՐԵԽԱՆ-----	16
3.2 ԲԶԶԱՅԻՆԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՍՈՎՈՐՈՂԻ ՈՒՍՈՒՄԱՌՈՒԹՅԱՆ ՎՐԱ-----	20
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ-----	22
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ-----	23

Ներածություն

21-րդ դարի մարտահրավերներից ամենարդին՝ տեղեկատվական համակարգերի տեխնոլոգիաների կիրառումը, այն ֆունկցիոնալ և օգտակար օգտագործումը դարձել է թիվ 1 պահանջը, թիվ 1 անհրաժեշտը: Այսպիսով՝ իմ հետազոտական աշխատանքով ուսումնասիրել եմ՝ «Նորագույն տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ազդեցությունը և դերը սովորողի հոգեբանական զարգացման գործում» թեմայով: Նպատակը եղել է վեր հանել ոլորտում ի հայտ եկած խնդիրները, դրանց համար գտնելով օպտիմալ և արժեքավոր լուծումներ: Առաջադրված խնդիրներն են.

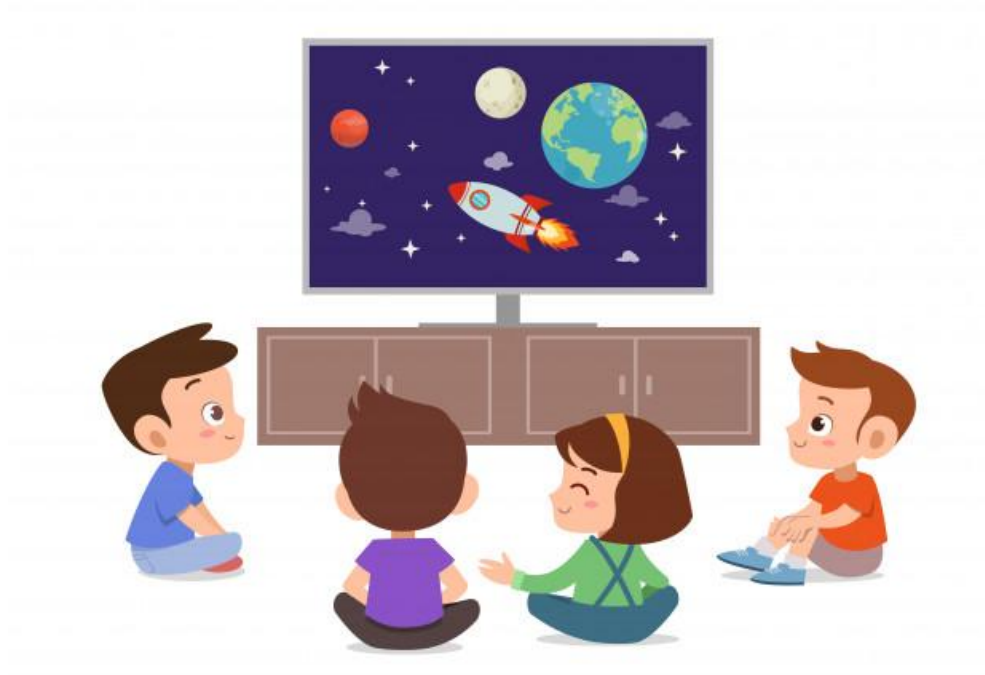
- Ուսուցման որակի ապահովը, եթե այն իրականացվի առցանց (S<S գործիքակազմով):
- Տեղեկատվական համակարգերի տեխնոլոգիայի կիրառումը լրացուցիչ կրթության ձև:
- Տեղեկատվական համակարգերի տեխնոլոգիայի կիրառումը նոր կարողություն և հմտություն է:
- Իրականացնել հոգեբանամանկավարժական աշխատանքները տեղեկատվական համակարգերի տեխնոլոգիայի գործիքակազմի շնորհիվ:
- Տեղեկատվական համակարգերի տեխնոլոգիայի ազդեցությունը երեխայի հոգեբանական զարգացման վրա:

Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների օգտագործումը և ազդեցությունը երեխայի հոգեբանական զարգացման մեջ կարող է վճռորոշ դեր ունենալ: Հետևաբար, վերը նշված խնդիրները պահանջում են մի շարք մասագետների ուշադրությունը: Այսպիսով, տեղեկատվական համակարգերի տեխնոլոգիաները պետք է օգտագործել հոգուտ երեխայի. անհրաժեշտ է մշակել այնպիսի ռազմավարություն, որը թույլ կտա օգտվել նոր ժամանակների ընձեռած լավագույն հնարավորություններից՝ զերծ մնալով բացասական ազդեցությունից, վերցնելով դրական ազդեցության առավելագույնը:

ԳԼՈՒԽ 1

1.1 ՀԵՌՈՒՍՏԱՑՈՒՅՑԻ ԴԵՐԸ ԵՐԵԽԱՅԻ ԿՅԱՆՔՈՒՄ

Երեխայի հոգեբանության վրա կարող է ազդել իր տարիքին ոչ համապատասխան ինֆորմացիա ստանալը՝ ընդհուպ հասցնելով զարգացման հապաղման: Հոգեբանները նշում են, որ երեխան կրկնօրինակում է այն վարքը, ձայնը, հայացքը, որը տեսնում է իր շրջապատում: «Հեռուստացույցը մեր տանը տեխնիկա չի, որը օգտագործվում է, հեռուստացույցը բազմաթիվ մարդկանց ներկայությունն է մեր տանը, և երեխանները այն ամենը ինչ կտեսնեն, այն վարքը, որ կտեսնեն դա իրենց համար իրենց կյանքում մասնակցող մարդիկ են դառնում, և դրա համար ինֆորմացիան շատ մանրամասն պետք է ընտրվի ծնողների կողմից»:

Նկ1.

Տանն անընդհատ միացված հեռուստացույցը ինքնաբերաբար դիտում են նաև այդ ընտանիքի փոքրիկ բնակիչները: Հինգ տարեկանից հետո, երբ երեխաների մոտ հոգեւեռական զարգացումը ավելի ակտիվ փուլ է մտնում, նրանք կարող են հետաքրքրվել համացանցով և հեռուստատեսությամբ ցուցադրվող էրոտիկ բնույթի որևէ նկարով կամ տեսանյութով: Քանի որ տեսանյութերում սեռական կյանքի ճիշտ

կողմը չի ցուցադրվում, հոգեբանները պնդում են, որ երեխան կարող է սեռական կյանքը այլ կերպ հասկանալ և անգամ ունենալ դրա նկատմամբ վախի զգացում: «Ժեստ» հոգեբանական կենտրոնի մանկավարժ-հոգեբան Անի Ապիտոնյանը ասում է, որ լինում են դեպքեր, երբ 7-8 տարեկան երեխայի մոտ այնքան է ակտիվացած լինում սեռականությունը, որ կարող է նմանակել նույնասեռակներին կամ բոլորին ցուցադրել իր սեռական օրգանը: Հոգեբանը նկատում է, որ թեև միշտ նման դեպքեր եղել են, սակայն վերջին տարիներին դրանց թիվ ավելացել է:

Զգայարանների ֆիզիոլոգիայի մասնագետ Հորստ Պրենը գրում է. «Հեռուստակրանի առջև 10-15 ժամ նստած երեխայի ուղեղը նման է անապատի: Այդ երեխաները տառապում են երևակայության լրիվ կորստով: Որոշ երեխաներ ընդունակ չեն նույնիսկ հիշողությամբ բաժակ նկարելու: Ժամանակի հետ այդ կորուստը անդառնալի է լինում: Պետք է հիշել, որ ժամանակ առ ժամանակ երեխաների համար բարձրաձայն կարդալը նրանց մեջ առաջացնում է ոչ միայն կարդալու ցանկություն, այլև զարգացնում է մտածողությունն ու երևակայությունը: Հեռուստացույցից հրաժարված երեխան ոչինչ չի կորցնում, այլ փրկում է վերը նշված հատկանիշների ձևավորման համար անհրաժեշտ ժամանակը: Եթե արդեն դա ձեռք է բերել, ուրեմն չի խանգարի, որ նա ժամանակ առ ժամանակ հեռուստացույց ևս նայի: Եթե մանկությունը հազեցած է եղել խաղերով ու շարժումներով, երաժշտությամբ ու երևակայությամբ, ներքին պատկերներով ու տպավորություններով, ծնողները կարող են հանգիստ լինել, որ նրանց տղան կամ աղջիկը կգտնի կյանքի իր սեփական ուղին»:

Երկար հեռուստացույց դիտելուց երեխայի երեւակայությունը սահմանափակվում է: Գերմանացի մանկաբույժ Պիտր Վինտերշտայնը ավելի քան 17 տարի ուսումնասիրել է 5-6 տարեկան երեխաներին եւ պարզել, որ որքան շատ է երեխան ժամանակ անցկացնում հեռուստացույցի առջեւ, այնքան քիչ դետալներ է օգտագործում նկարելիս, իսկ նկարված կերպարներն արտահայտված չեն: Նրանց նկարած կերպարներն անհամաչափ են, նկարները՝ ավելի սխեմատիկ ու անկենդան:

1.2 ՀԵՌՈՒՍՏԱՑՈՒՅՑԻ ԱԶԴԵՑՈՒՐՅՈՒՆԸ ԿԵՆՏՐՈՆԱՆԱԼՈՒ, ՇՓՄԱՆ, ՈՒՄՄԱՆ ՄԵՋ

Գիտնականները վստահեցնում են, որ հեռուստացույցի առջև երկար նստելը վնասակար է երեխաների համար: Շատ երեխաներ իրենց օրն անցկացնում են էկրանի առջև ժամերով նստած: Դրա մասին ծնողները քաջատեղյակ են, սակայն ոչ մի կերպ չեն կարողանում իրենց երեխային «կտրել» հեռուստացույցից: Այսօր հոգեբանները և գիտնականները միաձայն պնդում են, որ հեռուստացույցը առաջին հերթին ազդում է երեխայի զարգացող նյարդային համակարգի վրա, որն էլ անդրադառնում է երեխայի առողջության և վարքի վրա: Հեռուստացույցը ստեղծում է հիպնոտիկ մի դաշտ, որն էլ ստիպում է երեխաներին ժամերով գամվել էկրանին: Երբ հեռուստացույցն անջատվում է, ուղեղի բետա ալիքները (արթնության ալիքները) իրենց տեղը զիջում են դանդաղ ալֆա ալիքներին (որոնք դիտվում են այն ժամանակ, երբ մարդը պատրաստվում է քնել): Դրա հետևանքով ուշադրությունը դառնում է ցրված, տեսողությունը և լսողությունը բթանում են, իջնում է ճանաչողական գործընթացների արագությունը: Հեռուստացույց շատ դիտելուց ակտիվանում է երեխայի աջ կիսագունդը, որը պատասխանատու է զգացմունքային ռեակցիաների համար: Հեռուստացույցը վատ է անդրադառնում երեխաների հոգեկան ներաշխարհի և վարքագծի վրա:

Գիտնականները եկել են այն եզրակացության, որ ոչ միայն հեռուստացույց նայելն է վնասակար, այլև հեռուստացույցի՝ պարզապես միացրած վիճակում լինելը: Երեխան դրանից նյարդային է դառնում, կռվարար և ջղային, զայրացկոտ: Ամեն առիթով երեխան ոչ միայն լաց է լինում, այլև դադարում է լսել ծնողներին: Փոքր տարիքում երեխայի մեջ անընդհատ պահանջ է առաջանում կապ գտնելու առարկաների, պատկերների և երկույթների միջև, որը դրսևորվում է անընդհատ հարցեր տալով: Ավելի ուշ շրջանում երեխայի դատողությունը ավելի է խորանում, ձևավորելով վերլուծական

դատողական, խոհական մտածողություն, որն էլ ձևավորում է բանականությունը: Դրա շնորհիվ մարդը կարողանում է բացահայտել իրական կյանքի ընդհանուր օրինաչափություններ: Սակայն երեխաների մեջ այդ հնարավորությունների զարգացումը 6-7 տարեկանում նվազում է, և, եթե այդ պահանջը չի լրացվում համապատասխան դաստիարակությամբ, ապա հասուն տարիքում ստեղծագործական ունակությունները զարգացած չեն լինում:

Հեռուստացույցը ազդում է նաև երեխայի ուսման պրոցեսի վրա: Որքան վաղ հասակից է երեխան տարվում հեռուստացույցով, այնքան տուժում է առաջադիմությունը, քանի որ ծանրաբեռնվում են ուշադրությունը, լսողական եւ տեսողական համակարգերը: Երեխան պետք է միշտ ակտիվ շարժվի, ձեռք բերի նոր հմտություններ, նկարի, բռնի, կառուցի, իսկ հեռուստացույց նայելու ժամանակ երեխան պասիվ է, չի զարգանում: Մի շարք հետազոտություններ փաստում են, որ երեխաներն, ովքեր գրեթե չեն նայում հեռուստացույց, դատում, մտածում են ավելի ռացիոնալ և նրանց աշխարհընկալումն ավելի իրական է, քան հաճախ հեռուստացույց նայող երեխաներինը: Պարզվում է, որ հեռուստացույցի առաջ ավելորդ ժամանակահատված անցկացնելը ամեն առումով բացասաբար է ազդում երեխաների վրա: Այնուամենայնիվ երեխային չպետք է թույլ տալ 2 ժամից ավել հեռուստացույց դիտել, քանի որ այն վատ է անդրադառնում երեխայի զարգացման ու հասունացման վրա: Հեռուստացույցից կախվածությամբ զուգահեռ մարդկանց մեջ վերանում է գիրք կարդալու ցանկությունը: Հետազոտությունները անհերքելիորեն ապացուցում են, որ կարդալու ունակությունը, կարդալու ցանկությունը և կարդալու սովորությունը համալիր ունակություններ են, որոնք ապահովում են երեխաների ու դեռահասների հոգեկան, սոցիալական ու ինտելեկտուալ զարգացումը: Մեծերի հեքիաթները լսած և վաղ տարիքում ընթերցանությամբ զբաղվող երեխաները ոչ միայն լավ են տիրապետում լեզվին, այլև ընդունակ են իրականությունը ճիշտ պատկերացնելու: Այլ կերպ ասած, ակտիվ ընթերցողը դառնում է նաև ակտիվ մտածող:

1.3 ՄՈՒԼՏՖԻԼՄԵՐԸ ԵՎ ՆՐԱՆՑ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ

Առաջին հայացքից անմեղ թվացող մուլտֆիլմերը մեծ ազդեցություն ունեն երեխայի վարքի, աշխարհայացքի ձևավորման վրա, եւ ծնողը պետք է երկար-բարակ մտածի՝ ինչ մուլտֆիլմ հրամցնել բալիկին: Մուլտֆիլմերի թողած ազդեցության, օգուտների եւ վնասների շուրջ գրուցել ենք հոգեբանների, մշակութաբանի եւ մի շարք ծնողների հետ: Ի՞նչ ազդեցություն ունի մուլտֆիլմը: «Մենք, ծնվելով, մեզ հետ լույս աշխարհ ենք բերում ազրեսիա, որը մեզ պաշտպանում է գոյության կովում, սակայն այն ազրեսիան, որ քարոզվում է մուլտերի միջոցով, կրկնապատկում է մեր ազրեսիան եւ դրան սխալ ընթացք տալիս», -նշում է «Ժեստ» հոգեբանական կենտրոնի մանկավարժ-հոգեբան Անի Ապիտոնյանը: Նա նշում է, որ երեխան նույնականանում է մուլտհերոսին, փորձում է նմանվել նրան եւ նմանակել նրա վարքաձեւը: Եվ այստեղ կարելու է՝ դրական հերոսն ակտիվ է, թե ոչ, ուրախ է, թե լուրջ, քանի որ երեխաները սիրում են ակտիվ, ուրախ հերոսներին, նրանց համար բարոյական արժեքները դեռեւս կարելու չեն, ուստի նրանք ընդօրինակում են ուրախ հերոսին, որը կարող է նաև բացասական լինել:

Նկ. 2

«Դիտեք այն մուլտֆիլմերը, որոնք դիտում են ձեր երեխաները, մի տվեք խիստ խրատական գնահատական տվյալ մուլտֆիլմին, այլ արտահայտեք ձեր կարծիքը եւ թողեք ձեր երեխայի վերլուծությանը: Եթե մուլտֆիլմում նկատում եք այնպիսի մոտեցումներ, որոնք շատ սխալ եք համարում, բացատրեք երեխային, որ դա իրեն լավը չի սովորեցնում, եւ միասին դիտեք այլ մուլտֆիլմ», - խորհուրդ է տալիս հոգեբան Անի Ապիտոնյանը: Հոգեբանի կարծիքով, սովետական մուլտֆիլմերում ազրեսիան

Ճիշտ ուղղվածություն ունի, սահմանափակվում են երեխաների սխալ գործողությունները, ունեն բարոյախրատական, գաղափարական ուղղվածություն: Այս ամենը դժվար է ժամանցային բնույթի մուլտֆիլմեր նայող երեխային ներկայացնել: Երեխան պետք է վերլուծություն կատարի, եւ նա ծուլանում է: Նա պետք է սահմանափակի իր գործողությունները, որի համար կամային ջանք է պետք, եւ, ունենալով վարքային այլընտրանք՝ հարվածել, խլել, նախընտրություն չի տալիս առավել դժվար միջոցներին՝ համագործակցություն, բանակցություն, փոխզիջում: Սովետական մուլտֆիլմերում գործում է «չարը միշտ պարտվում է» գաղափարը: Դա ներքին հանգստություն է բերում երեխային, վստահություն աշխարհի հանդեպ: Ժամանակակից մուլտֆիլմերում այնպես վառ, հետաքրքիր եւ ուժեղ են ներկայացված չար հերոսները, որ երեխան, վախենալով չարից, ենթադրում է, որ նա բարուց ուժեղ է եւ կարծես առավել շատ է հաղթում մուլտֆիլմի ողջ ընթացքում: Միակ ելքը տեսնում է նրան նմանվելու մեջ, նրանցից մեկը դառնալով՝ պաշտպանվել հենց չարից»:

ԳԼՈՒԽ 2

2.1 ՀԱՄԱԿԱՐԳԻՉԸ, ՀԱՄԱՅԱՆՑԸ

Համացանցն ու համակարգչային խաղերը դարձել են մեր օրերի ամենակարևոր ու միարժամանակ ամենավտանգավոր գործոններից մեկը և ինչքան էլ մարդ փորձի, երբեմն նույնիսկ անհնար է դառնում կտրվել նրանից: Այս հարցում թերևս ամենախոցելի խմբերը երեխաներն են:

Նկ.3

Ժամանակակից կյանքում անգամ նախադպրոցական տարիքի երեխաների համար այն կյանքի անբաժանելի մասնիկն է: Երեխան աշխարհը ճանաչում է համակարգչի միջոցով՝ խաղեր, մուլտֆիլմեր, նկարներ և այլն: Համացանցը օգտակար և անհրաժեշտ ինֆորմացիայի աղբյուր է: Տարբեր կենդանիների, հեքիաթային հերոսների պատկերներն ու նկարները, երեխաներին հուզող բազմաթիվ հարցերի, «ինչուների» պատասխանները կարող են գտնվել համացանցում: Երեխաների ուշադրությունը, մտածողությունը, տրամաբանությունը կարելի է զարգացնել ճիշտ ընտրված խաղերի ու առաջադրանքների շնորհիվ: Միաժամանակ, համակարգչի և համացանցի ազդեցությունը երեխայի հոգեկան զարգացման վրա բացասական հետևանքներ կարող է ունենալ: Նախ համակարգչի առջև շատ ժամանակ անցկացնելու արդյունքում երեխաների մոտ ընդհանուր թուլություն և հոգնածություն է դրսևորվում, քնի խանգարումներ: Բացասական հետևանքները կարող են իրենց հետքը թողնել հոգեկան գործընթացների վրա (մասնավորապես երեխայի հիշողությունն է վատացում, դպրոցում դասերի ժամանակ դժվարությամբ են կենտրոնացնում ուշադրությունը, հասկանում ու դատողություններ անում),

հոգեվիճակների, անձնային հատկությունների ձևավորման վրա, միջանձնային հարաբերությունների ոլորտում: Կարելի է ասել, որ համացանցը ազդում է երեխայի աշխարհայացքի ձևավորման վրա: Համացանցը լի է անորակ, չճշգրտված ինֆորմացիաներով, էրոտիկ բնույթի նկարներով ու տեսանյութերով, որոնք կարող են կլանել անգամ հասուն ու գիտակից մեծահասակներին: Չի բացառվում, որ երեխաները ևս նմանօրինակ ինֆորմացիաի հանդիպեն:

Մեռերին ու սեռական կյանքին վերաբերող տեղեկատվության և տեսանյութերի, անառողջ փոխհարաբերությունների անարգելք ներկայացումը կարող է խեղաթյուրել դեռահասների ու պատանիների սեռական ոլորտի մասին պատկերացումները, բացասաբար ազդել սեռական հասունացման ընթացքի վրա: Խաղալով երեխաները նույնանում են իրենց վիրտուալ կերպարի հետ՝ դառնալով ազդեսիվ, կոնֆլիկտային, դյուրագրգիռ ու նյարդային: Տուժում են ծնողների հետ հարաբերությունները, հատկապես երբ նրանց փորձում են հեռացնել, կտրել համակարգչից: Արդյունքում՝ երեխաների մոտ կարող է ձևավորվել այն դիրքորոշումը, որ եթե վիրտուալ աշխարհում կարելի է, թույլատրելի է սպանել, կործանել ու քանդել, ապա դա կարելի է անել նաև իրական աշխարհում: Դրանք կարող են նաև մանկական վախերի առաջացման պատճառներից մեկը լինել: Սովորաբար, համակարգչային կախվածությունը հստակ արտահայտվում է 9-10 տարեկան երեխաների մոտ: Հենց համակարգչային դերային խաղերն են յուրաքանչյուր երեխայի համար հոգեբանական կախվածության մեծ վտանգ ներկայացնում: Ամեն դեպքում կանխարգելման ուղղությամբ պետք է տարվեն աշխատանքներ նախադպրոցական և կրտսեր դպրոցական տարիքներում: Մեծ մասամբ վաղ տարիքում խաղային կախվածությունն է տարածված, իսկ համացանցային կախվածությունը՝ ավելի մեծ տարիքում: Ծնողները չեն կարող լիովին արգելել երեխային համակարգչից օգտվել, քանի որ այս դեպքում երեխան իրեն ընկճված, տարբերվող կզգա այլ երեխաների մեջ: Ծնողական արգելքը պետք է հիմնավոր լինի: Ծնողներին խորհուրդ է տրվում բացատրել երեխաներին, որ կայքերը կարող են լինել «վատ» և «լավ», որ համացանցում տարբեր մարդիկ են շփվում, որևէ կասկածելի և վատ բան նկատելու դեպքում, տեղեկացնեն ծնողին: Անհրաժեշտ է համակարգչում ծրագրային այնպիսի ապահովություն ունենալ, որը

ճնողական հոսկողության դերը կապահովի: Ցանակալի է, որ համակարգիչը երեխայի սենյակում չլինի, որպեսզի երեխան չգայթակղվի: Ամենապարզ և գործուն ցուցումներից է ժամանակի սահմանումը, որ երեխան կարող է անցկացնել համակարգչի մոտ, իհարկե ոչ խիստ մեթոդների կիրառմամբ:

2.2 ՀԱՄԱԿԱՐԳՉԻ ԲԱՑԱՍԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Համակարգիչ, ինտերնետ, սոցցանցեր. սրանք 21-րդ դարում ապրող մարդու կյանքի անբաժանելի մասն են, այդ թվում՝ երեխաների, սակայն դրանք ունեն ինչպես իրենց օգտակար, այնպես էլ վնասակար հատկությունները:

Նկ.4

Այսօր համակարգչային խաղերը որպես զվարճանք գրեթե տարածված ու սիրված են ամբողջ աշխարհում և մեծ ազդեցություն են գործում մարդկանց կյանքում: Այդ խաղերը դարձել են նոր դարաշրջանում երեխաների, պատանիների, երիտասարդների և, ինչու չէ, նույնիսկ մեծահասակների զբաղմունքի միջոցը:

Համակարգչային խաղերը անհատների տեղեկատվական տեխնոլոգիաների աշխարհ մուտք գործելու լուսամուտն են:

Այն իր դրական ու բազմակողմանի նշանակության հետ մեկտեղ ունի նաև որոշակի թերություններ:

Մեծ է նաև համակարգչի դերն ու նշանակությունը երեխաների կրթության և դաստիարակության գործում: Մեծ է հատկապես, համակարգչային խաղերի ազդեցությունը նախադպրոցականների և դպրոցականների վարքի վրա, որն էլ հետագայում մեծ խնդրի առաջ կառո է կանգնեցնել ծնողներին:

Ի՞նչպես են ազդում համակարգչային խաղերը նախադպրոցական և դպրոցական երեխաների վարքի վրա:

Այս մասին կարծիքները, իհարկե, մեղմ ասած, միանշանակ չեն:

Ուսումնասիրությունների արդյունքում պարզ դարձավ, որ տարաձայնություններ կան ինչպես հոգեբանների և երեխաների կրթությամբ ու դաստիարակությամբ զբաղվող այլ մասնագետների, այնպես էլ երեխաների ծնողների միջև:

Պարզվում է, որ կարծիքները ոչ միայն տարբեր են, այլև խիստ բևեռային:

Ոմանք մերժում են այն կարծիքը, թե այդ խաղերը վատ հետևանքներ են ունենում երեխաների համար: Նրանք կարծում են, որ խաղի ընթացքում երեխայի մոտ ի հայտ են գալիս մի շարք դրական հասկություններ՝ կրթվածություն, ինքնագնահատականի բարձրացում, կոորդինացիայի բարելավում և այլն, ինչպես նաև, ուսումնասիրողների այդ խումբը կարծում է, որ համակարգչային խաղերը հիմնարար փոփոխություններ չեն մտցնում երեխաների վարքում: Պարզապես համակարգչային խաղերի սիրահարները մի փոքր ավելի քիչ են սիրում շփվել: Մակայն այլ է տեսակետը ուսումնասիրողների մյուս խմբի մոտ, ըստ նրանց համակարգչային խաղերով տարված երեխաները, ոչ միայն չշփվող են այլ նաև խիստ ագրեսիվ:

Այսպիսով, ինչպես տեսնում ենք, խիստ տարբեր են մեր հոգեբան-մասնագետների կարծիքները համակարգչային խաղերի ազդեցության վերաբերյալ: Տարբեր են նաև ծնողների մոտեցումները: Նրանցից շատերը ամբողջովին մերժում են համակարգչային խաղերը և համարում են, որ այն խիստ բացասական ազդեցություն ունի երեխաների վրա, թույլ չտալով իրենց երեխաներին մոտ գալ համակարգչին, իսկ մյուսներն էլ հակառակ կարծիքն ունեն. ըստ նրանց համակարգչային խաղերը մարզում են երեխայի միտքն ու զարգացնում են նրա մտահորիզոնը: Հանդիպում են նաև այնպիսի ծնողներ, ովքեր համակարգչային խաղերով են փոխում իրենց դաստիարակչական ներգործունեությունը՝ թույլ տալով, որ երեխանն ողջ օրը անց կացնի համակարգչի առջև:

Մակայն, որքան էլ տարբեր լինեն կարծիքները, մի բան միանշանակ է, եթե երեխան սկսում է ամբողջովին տարվել համակարգչային խաղերով, կորցնել իր կենսունակությունը, իր ակտիվությունը, իր հետաքրքրությունները իրական կյանքում տեղի ունեցող երևույթների հանդեպ և դառնալ համակարգչային խաղերի գերին: Հաշվի առնելով այս բոլոր կարծիքները, պետք է չէ արգելել երեխային խաղալ

համակազմային խաղեր, այլ պետք է խիստ սահմանափակել խաղի ժամանակը:
Մասնագետները կարծում են, որ այն չպետք է գերազանցի 1-1.5 ժամը:

ԳԼՈՒԽ 3

3.1 ՀԵՌԱԽՈՍԸ ԵՎ ԵՐԵՒԱՆ

Բջջային հեռախոսների մասին պրոֆեսոր Ռ. Էյդեն գրում է. «Պատմության մեջ առաջին անգամ մենք մեր ականջին պահում ենք հզոր ռադիոհաղորդիչ: Նկատի՝ ունեցեք, որ այդ հաղորդիչը գլխուղեղից գտնվում է մոտավորապես 25 սմ հեռավորության վրա: Որպես կանոն, շատ քչերն են հակված գերհոգնությունը, քնկոտությունը, գրգռվածությունը, նյարդայնությունը, մրսածությունը և հաճախակի դարձած վարակիչ հիվանդությունները, գլխացավը, աչքերի սուր ծակող ցավերը կապել բջջային խոսակցությունների հետ»:

Նկ.5

Մինչև վերջին ժամանակները պաշտպանական հաղորդագրություններում նշվում էր, որ բջջային կապի սարքերը բացարձակապես անվնաս են դրանցից օգտվողների համար և լիովին համապատասխանում են բոլոր անհրաժեշտ չափանիշներին: Սակայն վերջին տասնամյակում առաջավոր բժշկական կենտրոններում ուսումնասիրվում է բջջային հեռախոսներից արձակվող ճառագայթների ազդեցությունը մարդկանց առողջության վրա: Օրավուր մեծանում են բջջային հեռախոսներից օգտվողների մշտական գանգատները գլխացավերից, ականջացավերից, մաշկի գրգռումից, տեսողության խանգարումներից, գլխապտույտից և սրտխառնոցից:

2011-ի մայիսին Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպությունը բջջային հեռախոսները (եւ այլ անլար սարքեր) դրանց արձակած ճառագայթման պատճառով

դասակարգել է որպես 2B (հնարավոր քաղցկեղածիններ) տեսակի ռիսկ: Իսկ երեխաներն ավելի զգայուն են բացասական ներգործությունների հանդեպ:

Ուրեմն փոքրահասակների համար բոլորովին էլ անվնաս խաղալիք չէ բջջայինը, որով իրենց անհանգիստ երեխաներին հանգստացնում են ժամանակակից «առաջադեմ» ծնողները:

Բջջային հեռախոսների մասին պրոֆեսոր Ռ. Էյդեն գրում է. «Պատմության մեջ առաջին անգամ մենք մեր ականջին պահում ենք հզոր ռադիոհաղորդիչ: Նկատի՛ ունեցեք, որ այդ հաղորդիչը գլխուղեղից գտնվում է մոտավորապես 25 սմ հեռավորության վրա: Որպես կանոն, շատ քչերն են հակված գերհոգնությունը, քնկոտությունը, գրգռվածությունը, նյարդայնությունը, մրսածությունը և հաճախակի դարձած վարակիչ հիվանդությունները, գլխացավը, աչքերի սուր ծակող ցավերը կապել բջջային խոսակցությունների հետ»: Բջջային հեռախոսների ճառագայթների ազդեցության աստիճանը կախված է դրանցից արձակվող ազդանշանի հզորությունից: Այս հեռախոսների ճառագայթման առավելագույն ուժը դրսևորվում է կանջի ժամանակ: Անգամ չմիացած վիճակում կամ գոտկատեղին ամրացված սարքը մշտապես կապի մեջ է մոտակա բազային կայանի հետ և հետևապես արձակում է էլեկտրամագնիսական ալիքներ: Ռադիոալիքներ արձակվում են ոչ միայն բջջային հեռախոսներից, այլև դրանց սպասարկող կայաններից, որոնք համարժեք են էլեկտրահաղորդման գծերից արձակվող ցածր հաճախականության էլեկտրական և մագնիսական դաշտերին, որոնց սանիտարական նորման 10 մկվտ/սմ² է: Հեռախոսի արձակած ճառագայթների 20%ը, որը կազմում է 400.000 միկրովատ, ընկնում է գլխի վրա: Գլխի լուսավորվող կողմի մակերեսը կազմում է 4000 սմ²: Այնուամենայնիվ, միկրոալիքային ճառագայթների տարբեր աղբյուրներից մեր շուրջը ստեղծվող հզորության խտության հոսքի մեծության մակարդակների համեմատությունը վկայում է, որ բջջային հեռախոսը գրավում է առաջին տեղը՝ բնական մակարդակը գերազանցելով 78 անգամ: Բջջային հեռախոսների օգտագործման ժամանակ էլեկտրամագնիսական դաշտի ազդեցությանը ենթարկվող կրիտիկական օրգաններից են կենտրոնական նյարդային համակարգը (մասնավորապես գլխուղեղը՝ արյունաուղեղային պատնեշով), տեսողական վերլուծիչը (հատկապես ականախնձորը), միջին և ներքին ականջը, հարականջային և ենթածնոտային

թքագեղձերը, մասնակիորեն վահանագեղձը և հարվահանագեղձերը, դեմքի մաշկը և ականջախեցին: Էլեկտրամագնիսական դաշտերի երկարատև ազդեցությունը կարող է առաջացնել նյարդաֆիզիոլոգիական մի շարք խանգարումներ՝ ուշադրության և կենտրոնացման ընդունակության թուլացում, հիշողության վատացում, քնի խանգարում, արագ հոգնածություն և այլն: Բացառված չեն նաև սեռական ակտիվության ճնշումը և իմունիտետի նվազումը: Բջջային հեռախոսները հատկապես վտանգավոր են երեխաների համար: Գերալդ Հայլենդը նշում է, որ դա պայմանավորված է նրանց իմունային համակարգի թերզարգացմամբ: Միաժամանակ կապ է հաստատված բջջային հեռախոսներից օգտվող մարդկանց և գլխուղեղի ուռուցքների առաջացման միջև: Դիտվել է նաև արյան տարրերի ԴՆԹ-ի քայքայում: Այս առումով Ջորջ Կառլոն գրում է. «Մենք ենթադրում ենք, որ բջջային հեռախոսներից օգտվողների շրջանում նկատվում է մահացության աճ գլխուղեղի ուռուցքից: Մենք նյարդաէպիթելային ուռուցքների առաջացման ռիսկի զգալի մեծացման մասին ունենք վիճակագրական հավաստի ապացույցներ: Այժմ մեր տվյալներն ավելի շատ են բջջային հեռախոսների վնասների մասին»:

Ջ. Սթեյսն էլ գտնում է, որ հեռախոսների վտանգավոր ազդեցությանն ավելի շատ ենթարկվում են մինչև 30 տարեկանները: Նրանց շրջանում հիվանդագին ախտանշանները, մեծերի համեմատությամբ, հանդիպում են 34 անգամ ավելի հաճախ: Գերմանացի հետազոտողները բացահայտվել են, որ բջջային հեռախոսների միացման ժամանակ բարձրանում է արյան ճնշումը: Բջջային հեռախոսների երկարատև օգտագործումը հանգեցնում է նաև արյան կարմիր գնդիկների փոփոխությանը: Արյան ձևավոր տարրերի էլեկտրական պոտենցիալի թուլացումը բացասական ազդեցություն է թողնում մի շարք կարևորագույն օրգանների, հատկապես երիկամների վրա, որոնց աշխատանքը կախված է արյան տարրերի բևեռացումից: Բջջային հեռախոսների ամենօրյա օգտագործման դեպքում փոխվում է գրեթե բոլոր ներքին օրգանների գործառական վիճակը: Ուստի չի կարելի պնդել, որ բջջային հեռախոսների բացասական ազդեցությունը մարդկանց առողջության վրա բացակայում է:

Շարադրվածից հետևում է, որ բջջային հեռախոսները վտանգավոր են մարդու առողջության համար: Այդպիսի հեռախոսներով օգտվողների շրջանում ուռուցքներով

հիվանդանալու հավանականությունը մեծանում է 70%-ով: Մոտավորապես 3 անգամ մեծանում է լսողական նյարդի բարորակ ուռուցքով հիվանդանալու ռիսկը, հատկապես այն ականջի կողմում, որով սովորաբար խոսում են հեռախոսով:

Հեռախոսից գրագիտորեն օգտվելու դեպքում վտանգի աստիճանը կարելի է նվազեցնել այնպես, ինչպես գազից, էլեկտրականությունից, ավտոմոբիլից օգտվելիս: Ներկայումս ծավալուն աշխատանքներ են տարվում, որպեսզի նվազեցնեն հեռախոսներից արձակվող միկրոալիքային ճառագայթները: Միայն ժամանակին նախագգուշական միջոցների կիրառումը կարող է նվազեցնել այն հիվանդությունների ռիսկը, որոնք առաջանում են բջջային հեռախոսների միկրոալիքային ճառագայթների ազդեցությամբ:

3.2 ԲԶՋԱՅԻՆԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՍՈՎՈՐՈՂԻ ՈՒՍՈՒՄԱՌՈՒԹՅԱՆ ՎՐԱ

Վերջին մի քանի տարիներին բջջային հեռախոսները «գրավել են» միջնակարգ եւ նույնիսկ՝ նախակրթական դպրոցների միջանցքները: Դրանք ինքնատիպ ապահովագրության ձեւ են դարձել ծնողների համար եւ միեւնույն ժամանակ թմրամիջոց՝ երիտասարդների համար.. Դպրոցականները բջջային հեռախոսները հիմնականում օգտագործում են խաղերի եւ ընկերների հետ շփման համար: Ամենից հաճախ օգտվում են sms ծառայություններից եւ ներդրված տեսախցիկից: Դա նրանց համար խաղային սարք է, որը ինտուիտիվ կերպով օգտագործվում է մյուսների հետ կապ ստեղծելու համար, այդ թվում՝ բջջայինի միջոցով ինտերնետի օգտագործումը: Այն երեխայի մեջ վերացնում է միայնության զգացումը՝ օգնելով խուսափել սթրեսից, երբ նա հանկարծ դպրոցական օրվա ավարտին մենակ է հայտնվում տանը: Հեռուստացույցը նույնպես «դայակի» դեր է կատարում, սակայն բջջայինն ավելի շատ հաղորդակցական ու ինտերակտիվ որակներ ունի: Մասնավորապես՝ խաղային ու սենսորային միջոցները (ինչի համար միայն տեսողություն, լսողություն եւ հպում է պահանջվում) հնարավորություն են տալիս շատ արագ մատչում ստանալ տեղեկատվությանը՝ առանց դեղուկտիվ մտածողության անհրաժեշտության: Այս երեւույթի հետեւանքներն անմիջապես ի հայտ են գալիս նաեւ դասարանում. նահանջ է նկատվում առավելագույն ջանքերի պահանջի դեպքում, դժվարություններ են առաջանում գիտելիքի եւ փորձի կապը հաստատելիս, ցրվում է ուշադրությունը, եւ աշակերտը սկսում է կորցնել կենտրոնանալու ունակությունը, ինչպես նաեւ նվազում է հետաքրքրությունը վերացական, առօրյա կյանքին չառնչվող գիտելիքների նկատմամբ եւ այլն: Ումանց համար բջջային սարքավորումներն ինքնարտահայտման միջոց են: Առանց այդ առարկայի նրանք միայնություն ու դատարկություն են զգում: Ուստի, դպրոց ներում բջջային հեռախոս օգտագործելու արգելքը կարող է «լքվածության» զգացում առաջացնել, ինչի հետեւանքով հատկապես դեռահասը կարող է ինքնամփոփ դառնալ ու մեկուսանալ աշխարհից: Բջջայինի կարիք հենց ծնողներն ունեն, որոնք կարծում են, թե իրենց զավակների կողքին են գտնվում՝ չնայած որ դա այդպես չէ: Նրանք չեն գիտակցում, որ այդ

առարկյան խանգարում է երեխային «մեծանալ», ինչն էլ, իր հերթին, նշանակում է տարբեր իրավիճակներում ինքնուրույն որոշումներ կայացնել: Եթե երեխան գիտի, որ կարող է ցանկացած պահի, նույնիսկ ամենահասարակ հարցով զանգահարել ծնողին, ապա դա միանշանակ կախվածություն է առաջացնում. արդյունքում՝ բջջայինը կարող է հանգեցնել մանկամտության: Մյուս կողմից, հեռախոսի օգտագործումն ունի իր առավելությունները՝ մասնավորապես երիտասարդների համար: Դա վերաբերում է դեռահասներին, իհարկե, չափավոր օգտագործման դեպքում (օրինակ՝ ոչ գիշերը): Այն օգնում է կապ հաստատել հասակակիցների եւ ընկերների հետ, ինչպես նաեւ կենսավորձ ձեռք բերել՝ պայմանով, որ ծնողների հետ հարաբերություններն աստիճանաբար այնպիսի կետի հասնեն, որ երեխան ֆիզիկապես հնարավորություն ունենա առանձնանալ նրանցից: Գիտական հետազոտությունները ցույց են տալիս, որ 1-3 տարեկան երեխաների՝ հեռուստացույցով, բջջայինով ու այլ գաջեթներով տարվելը 7 տարեկան հասակում կարող է հանգեցնել ուշադրության կենտրոնացման խնդիրների: Ինֆորմացիայի մեծ հոսքի պատճառով նրանք չեն կարողանում ընկալել ու հիշել: Փոքրիկ երեխայի ուղեղը ծնված օրից մինչև երկու տարեկան երեք անգամ մեծանում է չափսերով և շարունակում աճել մինչև 21 տարեկանը: Վաղ շրջանում ուղեղի զարգացմանը նպաստում է շրջակա աշխարհը: Իսկ այս տարիքում երեխայի զարգացումը գաջեթներին վստահելու դեպքում բալիկների մոտ նկատվում են կոգնիտիվ ուշացումներ, բարձր իմպուլսիվություն, ինքնակառավարման ունակության թուլացում:

Երեխաներին չափից շուտ հեռախոսներ տալը, եթե խիստ անհրաժեշտությունը չկա, խրախուսելի չէ: Երեխայի համար դա հաճախ ոչ թե շփման միջոց է, այլ մեծերին նմանվելու, ինքնահաստատման փորձ: Վատ է, երբ երեխայի ինքնահաստատումը հիմնվում է ոչ թե հավատքի, հոգևոր արժեքների հիմքի, այլ բջջային հեռախոսի, համակարգչի կամ նյութական հիմքի վրա:

ԵԶՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

Հիշե՛ք մի ոսկե կանոն.

Երեխային միայնակ մի թողեք հեռուստացույցի կամ համակարգչի առջև, վերահսկեք, թե ինչ է նայում նա, օգնեք, որպեսզի փոքրիկը սխալ չընկալի տեղեկատվությունը:

Փոխակերպված միջավայրում, որտեղ երեխաներին մատչելի են նորանոր ծառայություններ ու փորձառություններ՝ նրանք մեծանում են իրենց ծնողներից տարբեր ձևերով: Սա պատճառ է դառնում խզումների մեծահասակների ու երեխաների՝ ծնողների ու զավակների, ուսուցիչների ու սովորողների այսօրվա սերունդների միջև, որ հանգեցնում է հասարակական մեծ փոփոխությունների: Ժամանակակից տեխնոլոգիաների ճնշման տակ կատարվող մանկան հոգեբանության փոփոխությունները առաջիկայում կարող են հանգեցնել լուրջ հետևանքների թե՛ երեխաների, թե՛ նրանց ծնողների համար:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Բայլյան Ա.Ա. «Մանկավարժական հոգեբանության հարցեր» -Երևան: Լույս, 1983.
2. Դուրովսկայա «Երեխան հեռուստացույցի մոտ»
3. Մանտուլենկո Վ. «Մեդիակրթությունը ժամանակակից աշխարհում»
4. Մեթոդ. ձեռնարկ «Դեռահասների առողջություն և զարգացում» Երևան 2014
5. Միրաքյան Վ. «Ազդեցիվ հեռուստատեսության» հետևանքները
6. Նալչաջյան Ա. Ա. «Հոգեբանության հիմունքներ»-Երևան 1997
7. Антон Платов. Дети и родители Сеть. Мир компьютеров. - № 3. 2004 год.
8. Борода К. В. Интернет-зависимость у детей и подростков, 2008. Нью-Йорк
9. Гордеев А.В. Увлечение компьютерными играми. психологический аспект. К.
10. Разумов Компьютер круто. // Наука и жизнь. Номер 6: 2002

Էլեկտրոնային գրականություններ

<http://www.budte-zdorovi.com.ua/obraz-zhizni/261-vliyanie-kompyuternyx-igr-na-psixiku-rebenka.html>

http://www.russlav.ru/stat/vliyanie_game.html

<http://images.yandex.ru/>

<http://www.youtube.com/watch?v=MSXkuXV5nCU7>